

נפלאות הרמב"ן

7 עמודים

בגליון:

אוצרות רבינו פנינים יקרים, אוצרות מחודשים מבראו של רבינו

חילוקי רבינו בו יבוארו מקומות בו רבינו מפרש דעתו הק'

מעשה חש"ב עיונים וביאורים במשנתו של רבינו

שנה ב' | גליון ס"ט
פר' בהר - בארה"ק
פר' אמור - בחו"ל
תשפ"ב

יו"ל ע"י
מכון לימוד
להחדרת הרמב"ן

וְשָׂתְתָה הָאָרֶץ לְטָהָר לְה' (כה א)

מתי נאמר מצות שמיטה?

אבע"ז

אמר רבי אברהם כי זאת הברית הכתובה בפרשת ואלה המשפטים (שמות כד ז) וכשקבלו על נפשם נעשה ונשמע אז נכתבה הברית ואמר להן כל הפרשה הזאת.

רבינו

ולפי דעתי כי נכתבה כאן בסדר נכון כי פירוש 'בהר סיני' בעלותו שם לקבל לוחות שניות וביאור הענין כי בתחילת ארבעים יום הראשונים של לוחות הראשונות כתב משה בספר הברית את כל דברי ה' ואת כל המשפטים הנאמרים שם ויזרוק דם הברית על העם (שמות כח ה) וכשחטאו בעגל ונשתברו הלוחות כאילו נתבטלה הברית היא אצל הקב"ה וכשתרצה הקב"ה למשה בלוחות שניות צוהו בברית חדשה

מדוע נזכרה כאן מצות שמיטה

אבע"ז

והזכירה במקום הזה לחבר תנאי הארץ כי כאשר אמר על העריות כי בעבורם תקיא אותם הארץ (לעיל יח כח) כן אמר בפרשת אם בחקותי על שבתות הארץ (להלן כו לד) והוצרך תחילה להזכיר השבתות [שתנאי לקבלת הארץ היא שמירת השמיטה]

רבינו

ורצה הקב"ה להחמיר עליהם בברית הזאת השנית שתהיה עליהם באלות ובקלות ושתהיה כראשונה על כל המצות הראשונות ועל כל המשפטים כמו שנאמר בברית הראשונה (שם כד א) את כל דברי ה' ואת כל המשפטים, והנה בספר הברית הראשון נאמרה השביעית בכלל כמו שהזכרתי שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה וכו' ועתה בברית הזאת השנית נאמרה בפרטיה ודקדוקיה ועושיה ובעת הברית הראשונה שהוא בארבעים יום ראשונים נצטוה משה

וַיִּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֵת יְמֵי יְאֵמֹר דְּבַר אֶל קְנִי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַתְּ אֲלֵהֶם כִּי תֵבֵאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׂתְתָה הָאָרֶץ לְטָהָר לְה' (כה א)

ברייתא בתורת כהנים:

מה ענין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצות נאמרו מסיני, אלא מה שמטה נאמרו כלליתיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף כלן נאמרו כלליתיהן ודקדוקיהן מסיני

ביאור הברייתא

רבינו

הברייתא השנויה בתורת כהנים פירושה ברור שהשמיטה נאמרו כלליתיה מסיני דכתיב בפרשת ואלה המשפטים (שמות כג יא) 'והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אבינוי עמדי' וגוי' ואלו דיני השמיטה בדרך כלל ובכאן חזר ואמר כי בהר סיני עוד נאמרו כל פרטיה שהרי כולם נזכרו בפרשה הזאת ובסוף הענין (להלן כו לד) כתיב אלה המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני להקיש כל המצות אל השמיטה הנזכרת שכולן היו כן שנאמרו בכלל ופרט והכל מסיני [מהא דנאמר בפרשת משפטים מצות שמיטה בכלליות וכאן פירט את מצות שמיטה ואמר בהר סיני ילפינן שנאמרו כלולותיה ופרטותיה בהר סיני ומהא דנאמר בסוף פרשת בחוקותי 'אלה המצות וכו' בהר סיני' ילפינן בהיקש כל המצות שנאמרו בסיני נאמרו כמו שמיטה עם כלולותיהן ופרטותיהן בסיני].

רבינו מביא ראיה מתורת כהנים שילפינן מאלה המצות שנאמרו כולן בסיני

וכן שנו שם בתורת כהנים אלה המצות אין נביא רשאי לחדש עוד דבר מעתה אשר צוה ה' את משה כדאי השליח לשולחו את משה אל בני ישראל זכות ישראל גרמה בהר סיני שכולם נאמרו מסיני עד כאן

לרבינו מדוע נאמרו המצוות בערבות מואב

ענין ערבות מואב שנצטוה שם משה לבאר התורה לבנים כך נראה לי וזה כפתור ופרח

רע"ז

ונראה לי שכך פרושה לפי שלא מצינו שמטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה, למדנו שכללותיה ופרטותיה כלן נאמרו מסיני, ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה מסיני היו כלם כלולותיהן ודקדוקיהן, וחזרו ונשנו בערבות מואב [מהא דלא נשנית שמיטת קרקעות בערבות מואב ילפינן שכבר נאמרו כלולותיה ופרטותיה בהר סיני ומהא דנאמר כאן במצות שמיטה בהר סיני ילפינן שכל המצוות נאמרו כלולותיה ופרטותיה בהר סיני]

רבינו מקשה על רע"ז

א. אינו נכון בעיני כלל שהרבה מצות כשמיטה שלא נשנו בערבות מואב ונדע בהן שנאמרו כלולותיהן ופרטותיהן מסיני או באוהל מועד [מאי שנא דייקא מצות שמיטה שלא נשנית בערבות מואב משאר מצוות ומדוע דוקא משמיטה ילפינן שנאמרו בהר סיני כלולותיה ופרטותיה].

ב. עוד מנין שהוקשו שאר הדברות שנשנו בערבות מואב לשמיטה ולא היו כלולותיהן מסיני ופרטותיהם בערבות מואב וכן היה ראוי יותר לומר כי הנשנות נשנו לבאר פרטיהם כי לא נאמרו בסיני אלא כלולותיה [מנין ששאר המצוות שנשנו בערבות מואב שנאמרו כלולותיהן ופרטותיהן בהר סיני].

לרע"ז מדוע נאמרו המצוות בערבות מואב

חזרו ונשנו בערבות מואב

לכל עניני המכון הערות והארות ניתן לפנות למייל או לטל: h0548402450@gmail.com 054-8402450

כל הזכויות שמורות ©

וזאת למודעי כי העיקר להגות בתורת רבינו הק' בלשונו הטהור והזהב ובכל דברי תורתיו הק', אך להקל על המתקבים לקודש באנו להכניסם אל תחת כנפי השכינה תורתו של רבינו. והשתדלנו להיצמד ללשונו של רבינו הק' ורק במקום שהוצרכנו לקצר או לבאר הוספנו או הורדנו כמה מילים להבנת הדבר לאנשים פשוטים כמונו עד שנזכר כולנו להגות בפנים בתורתיו הק'. ואך למותר הוא לפרט שאם שגינו בהבנת דברי קדשו הטעות וחוסר ההבנה היא בנו.

מתוך הקדמתו של רבינו לפי עה"ת:

יעתה דע וראה מה אשיב שואלי דבר בכתיבת פירוש התורה, אבל אתנהג כמנהג הראשונים, להניח דעת התלמידים יגיעי הגלות והצרות, הקוראים בסדרים בשבתות ובמועדים, ולמשוך לבם בפשטים ובקצת דברים נעימים לשומעים וליודעים חן. ואל חנון יחוננו ויברכנו. ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם, עכ"ל.

שבת לה'. לשם ה', כשם שנאמר בשבת בראשית רבינו מקשה על רש"י

רבתינו לא כך נתכוונו במדרשם כי כל השבתות גם המועדים לשם ה' הן ולא יאמר באחד מהם "לה" [ואדרבא] אמר (לעיל כג כד) "יהיה לכם שבתון" ואמר ביום הכפורים (שם לב) "שבת שבתון הוא לכם"

רבינו מביא מקור רש"י מההר"י

לשון הברייתא בתורת כהנים (פרק א ב) שבת לה' כשם שנאמר בשבת בראשית כך נאמר בשביעית שבת לה'

אבל פירוש [הא דנאמר אצל שבת] "שבת לה' אלהיך" כי בו שבת וינפש ועל כן לא תעשה כל מלאכה ולכך אמרו [בברייתא] כי כן נאמר בשמיטה כי היא שביעית בשנים [שכמו ששבתים בשבת כי היא השביעית ובו שבת כך שובתים בשביעית כי היא השביעית] והנה בכאן עוררו אותנו בסוד גדול מסודות התורה כבר רמז לנו רבי אברהם שכתב וטעם שבת לה' כיום השבת וסוד ימות עולם רמזו במקום הזה

על המשכן וכשנתרצה לו הקב"ה וצוהו לכתוב להם ברית שניה ירד משה ויצום את כל אשר צוה ה' אותו בהר סיני, והנה קבלו הדבר בשמחה ויצאו מלפניו מיד ובאו כולם ונתנו הנדבה ועשו המשכן והשלימו מלאכתו וכאשר הוקם מיד צוהו בקרבנות ובכל תורת כהנים ומשה צוה הכל אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל מיד וכאשר השלים אמר להם עוד צוה אותי השם בהר סיני לפרש לכם השמיטה והיובל ולכרות לכם על כל המצוה והמשפטים ברית חדשה באלה ובשבועה, ועל זה נתחדשו בברית הזאת השנית [לקבלו אחרי שנתבטלה הברית באלה ובשבועה].

מהו סוד השמיטה?

וכוף אונן לשמוע מה שאני רשאי להשמיעך ממנו בלשון אשר אשמיעך ואם תזכה תתבונן כבר כתבת בסדר בראשית (בראשית ב ג) כי ששת ימי בראשית הם ימות עולם ויום השביעי שבת לה' אלהיך (שמות כו) כי בו יהיה שבת לשם הגדול כמו ששנינו (תמיד פ"ז מ"ד) בשביעי מה היו אומרים מזמור שיר ליום השבת לעתיד לבא שכולה שבת ומנוחה לחיי העולמים

והנה הימים רמז לאשר ברא במעשה בראשית והשנים ירמזו לאשר יהיה בבריאת כל ימי עולם ועל כן החמיר הכתוב בשמיטה יותר מכל חייבי לאוין וחייב הגלות עליה כמו שהחמיר בעריות (לעיל יח כח) שנאמר אז תרצה הארץ את שבתותיה (להלן כו ל"ד) והחזיר הענין פעמים רבות כל ימי השמה תשבות (שם שם לה) ונאמר והארץ תעזב מהם ותרץ את שבתותיה (שם שם מג) וכן שנינו (אבות פ"ה מ"ט) גלות באה על עינוי הדין ועל עוות הדין

ועל שמיטת הארץ מפני שכל הכופר בה אינו מודה במעשה בראשית ובעולם הבא וכן החמיר הנביא וגזר גלות על שלוח עבדים בשנה השביעית שנאמר (ירמיה ל"ג י"ד) אנכי כרתי ברית את אבותיכם וגו' מקץ שבע שנים וגו' כי גם בעבד שביעית כיובל כו'

והיובל יודע עוד מבראשית עד ויכולו כי ישו בו יובל הכל איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו כי הוא מוסד המאמין יחריש וזהו שנאמר ושביתה הארץ שבת (כ"א) וקראתם דרוור בארץ (פסוק ט) כי היא ארץ החיים הנרמזת בפסוק הראשון (בראשית א א) שבה נאמר והארץ אזכור (להלן כו מב) וכבר זכרתי זה פעמים ושם לזה רמזו רבותינו (ר"ה כא) באמרם חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם נמסרו למשה חוץ מאחד כי כל שמיטה שער בית אחד והנה הודיעוהו כל ההויה מתחילה ועד סוף חוץ מן היובל קדש.

יִשַׁע טָנִים תִּזְרַע שָׂדֶךְ וְכו' (כ"ה א)

האם יש מצוה לזרוע השדה שש שנים?

- א. דרך הכתוב לומר כן [כמו] ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך (שמות כ ט) [וכן] ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות (שם כג יב).
- ב. על דרך רבותינו (ירושלמי כלאים פ"ח ה"א) שש שנים תזרע שדך ולא בשביעית והוא לאו הבא מכלל עשה שהוא עשה ונמצא הזרוע בשביעית עובר בעשה זה ובלא תעשה
- ג. מדרש אגדה (מכילתא משפטים כ) ר' ישמעאל אומר כשישראל עושין רצונו של מקום עושין שמיטה אחת בשבוע אחד שנאמר שש שנים תזרע וכשאין עושין רצונו של מקום עושין ארבע שמיטין בשבוע אחד כיצד נרה שנה וזרעה שנה נרה שנה וזרעה שנה נמצאו ארבע שמיטין בשבוע אחד.

אוצרות רבינו

וְקִדְשֵׁתוֹ כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מִקְרִיב קֹדֶשׁ יְהוָה
 שָׂךְ כִּי קְדוֹשׁ אָנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם (כא ח)

על מי כתוב 'כי קדוש אני ה' מקדשכם'?

א. פ"י כי קדוש אני ה' מקדשכם על הכהנים ידבר כאשר החל 'אמור אל הכהנים' [אחרי שדבר אל בני ישראל שיקדשו הכהנים חזר ודבר על הכהנים 'אני ה' מקדשכם'].

ב. או 'אני ה' מקדשכם' כלכם הכהנים והעם והטעם כי מאחר שהוא מקריב לחם אלהיך קדוש יהיה לך כי על ידו אני מקדש את כלכם ומשרה שכינתי במקדשכם [קאי גם על הכהנים וגם על בני ישראל שה' מקדשם ע"י הכהנים שמקריבים הקרבנות וה' משרה השכינה בישראל].
 ג. ויתכן על דרך האמת שיחזור לראש הפסוק וכבר נתפרש (כ ט) ['אני ה' מקדשכם' כי השם הנכבד הוא המקדש אותנו כי הוא אבינו וגואלנו מעולם הוא שמו].

וְהוּא אֲשֶׁר הִקְדִּישָׁה יְקָח אֶלְמִנָּה וְגִרְוֹנָה וְחִלְלָה
 זָנָה אֶת אִתָּהּ לֹא יִקָּח כִּי אִם אֶתְנַלְמָה מֵעַמּוּי יִקָּח
 אֲשֶׁר (כא יג ד)

מה עובר כה"ג הנושא בעוולה?

והוא אשה בבתוליה יקח פירוש אבל לא בעולה והוא לאו הבא מכלל עשה [שהוא כעשה] ואחרי כן הזהיר בלאו על האלמנה והפסולות [אלמנה וגרושה וחללה וזנה את אלה לא יקח]

האם יש מצוה לכהן גדול לישא בתולה?

ואמר כי אם בתולה מעמיו יקח אשה לצוות עליו שיקחנה וזהו שאמרו רבותינו (הוריות יא) מוזהר על האלמנה ומצווה על הבתולה וכך שנו בתורת כהנים (פרק ב ו) כי אם בתולה מלמד שהוא מצווה על הבתולה.

וַיִּבֶר אֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר אֵיךְ מִזְרַעְךָ לְדֹרֹתֶם אֲשֶׁר
 יְהִיָּה בָּם מִמּוֹם לֹא יִקְרָב (כא יז)

האם שייך מום אצל אהרן קדוש ה'?

בכאן אם אמר "דבר אל אהרן ואל בניו" ראוי שיאמר "איש מכם לדורותיכם" ולא ירצה להזהיר את אהרן עצמו בתורת המומין כי אהרן קדוש ה' כולו יפה ומום לא יהיה בו אבל יזהירונו על זרעו שיוורם ויזהיר אותם לדורותם.

רבינו מקשה ע"כ מתורת כהנים

ובת"כ (פרש"ג ג ה) מצאתי כל איש מה תלמוד לומר לפי שנאמר זרע אהרן אין לי אלא זרעו אהרן עצמו מנין תלמוד לומר כי כל איש אשר בו מום (כא יח) וכן שנו שם (פרק ד א) זרע אהרן אין לי אלא זרעו אהרן עצמו מנין תלמוד לומר והוא צרוע או זב (כב ד)

רבינו מבאר התורה כהנים

א. פירוש 'אהרן עצמו' הוא הכהן הגדול תחתיו מבניו [שהרבו בא לומר שאחד מבניו שיהיה כה"ג שייך בו מום] כי בעבור שהתיר האנינות לכהן גדול [בכל הדורות] אולי יתיר לו המום והצרעת [בכל הדורות] והוצרך לרבותו [שאסור ככל הכהנים].

ב. שתדמו דין אהרן עצמו כי לא תסמוך התורה באזהרותיה על הנס אבל כסתה על אהרן לכבודו ולרמוז לנו שלא יארע לו כן [הלימוד הוא על אהרן עצמו כי אין סומכין על הנס אך רק ברמיזה כי לא יארע לו כן].

חילוקי רבינו

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לִנְפֹשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמּוּי (כא א)

ביאור הכפילות אמור ואמרת

רש"י

אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים רבינו מהאר ברש"י

וטעם הכתוב על פי מדרשו אמור אל הכהנים ותחזור ותאמר אליהם שלא יטמאו ורובי האזהרות שיצוה להזהירם שיהיו כל בני אהרן נשמרים מזה גם הקטנים.

האזהרה הזאת לומר שלא נסייע בטומאת הקטנים בידיים ובאו בזה אזהרות רבות ומהם נלמד לכל איסורין שבתורה שלא נסייע באחד מהם שיעברו עליו הקטנים אבל אם יעשו הם לדעת עצמן אין אנו מצווין עליהם.

אבע"ז

בדרך הפשט אמור אל הכהנים הפרשה הנזכרת למעלה [פרשת קדושים] כי הם מורי התורה והמזהירים את העם ואמרת להם המצות שהם לבדם חייבים לשמרם [שלא יטמאו למת]. רבינו מעיר על אבע"ז

אינו נכון.

מה ילפינו מ'הכהנים'?

רש"י

בני אהרן יכול חללים תלמוד לומר הכהנים. [הכהנים מלמד שחלל אינו מוזהר בלא ליטמא]

ופי' הכהנים כי במצות אשר הם בעניני הקרבנות יאמר 'אל אהרן ואל בניו' ולא יזכרם בשם 'הכהנים' כי הענינים ההם בקרבנות או במעלות הקדש אבל בכאן יזהיר שלא יטמאו במת לעולם אפילו בעת שלא יבואו במקדש והיא מעלה להם בעצמם ולכן הזכיר הכתוב 'הכהנים' לאמר כי בעבור שהם כהני ה' ומשרתי אלהינו יאמר להם שיתנהגו כבוד וגדולה בעצמם ולא יטמאו לעולם והנה החללים מוצאים מן הכלל [הכהנים מלמד שאפי' שלא בשעת עבודה אסורים להיטמאות וחלל נתמעט במילא שאינו בכלל הכהנים].

פי' 'לנפש לא יטמא בעמיו'

רש"י

לא יטמא בעמיו בעוד שהמת בתוך עמיו יצא מת מצוה.

א. פי' לא יטמא שתאמר להם שלא יטמא כל אחד מהם לנפש בעמיו [שמדבר לרבים בלשון יחיד כי מדבר אל כל אחד ואחד מהרבים].

ב. או ימשך אל 'בעל בעמיו' המוזכר למטה [בפסוק ד'] לא יטמא בעל בעמיו להחלוף ופי' 'לנפש לא יטמא הבעל בעמיו' ופי' בעל בעמיו הנכבדים בהם או האדונים שיאמר לא יטמא נכבד בעמיו להחל את כבודו

רבינו מבאר שהכתוב מבאר לנו סיבת האיסור ליטמאות

יפרש הכתוב כי למעלת הכהן בעבור שהוא ראוי להיות הגדול והנכבד בעמיו יזהירונו שלא יחלל מעלתו בטומאת המתים ויתכוין הכתוב בזה שלא יעלה על דעתנו לומר שאין האזהרה אלא בבואם אל אהל מועד לשרת בקדש וכן בכל הפרשה יזהיר כי הכל למעלתם את אביה היא מחללת.

תרגומו של אונקלוס כפי' ה'

לא יסתאב רבא בעמיה לאחלותיה.

ג. בת"כ (אמור פרשה א טו) נדרש בבעל באשתו כמו שכתב רש"י.

קְדָשִׁים יְהִי לְאֱלֹהֵיהֶם וכו' (כא ו)

פי' 'קדשים יהיו'

רש"י

קדושים יהיו על כרחם יקדשו בית דין בכך. כאשר פירשתי בסדר של מעלה (ט ב) יאמר שאפילו במותר לישראל יהיו הכהנים פרושים יבדלו מטומאת המתים ונשואי הנשים שאינן הגונות להם בטהרה ובנקיות.

פ"י זונה

רבינו (לעיל יט כט)

רש"י

זונה שנבעלה בעילת ישראל האסור לה כגון חייבי כריתות או נתין או ממזר [זונה היא גם שנבעלה באיסור כריתות וגם באיסור לאו].

וַיֵּת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תַחַל לְזַנּוֹת אֶת אִמּוֹתָיִךְ הַאֵלֹהִים הַזֶּה (כא ט)

מה ילפינן מ'את אביה היא מחללת'?

רבינו (לעיל סווק ד')

רש"י

את אביה היא מחללת חללה ובזתה את כבודו שאומרים עליו ארור שזו ילד ארור שזו גידל (סנהדרין נב).
אלא בבואם אל אהל מועד לשרת בקדש וכן בכל הפרשה יזהיר כי הכל למעלתם את אביה היא מחללת (כא ט) ולא יחלל ורעו (כא טו) [כטעם לחומר הדין נכתב שלמעלת הכהנים יש במעשיה חילול כבודם].

וְיִמְן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יַחַלְלֵךְ אֶת מִקְדָּשׁ אֱלֹהֵינוּ כִּי יִזְרַק שָׁמֶן מִשִּׁחַת אֱלֹהֵינוּ עָלָיו אָמַר ה' (כא טז)

האם אסור לכהן גדול לילך אחר המיטה או שאינו צריך לילך אחר המיטה?

רבינו

רש"י

לפיכך אני אומר כדי לקיים כל דברי חכמים שעיקר הכתוב הזה יזהיר בכהן גדול שלא יצא מן המקדש בשעת עבודה על כל נפשות מת ולא יחלל את המקדש שיעזוב עבודתו גדול עליו מכבוד המת ואהבתו אותו וכל שכן שאם מניח עבודתו ללא דבר ויוצא שעובר בלאו הזה והזהירו הכתוב בענין המת להתיר לו העבודה כשהוא אונן ומאחר שהיא מותרת לו אם יניחנה מרצון עצמו יהיה חלול המקדש וזה הוא פירוש הכתוב הזה.

א. שני המדרשים הללו חלוקים הם זה עם זה שאם הכתוב התיר בכהן גדול שאינו צריך לצאת מן המקדש מפני אנינותו כהדיוט אבל יכול הוא לעבוד כשהוא אונן אם כן אין בכאן אזהרה כלל שלא יצא אחר המטה [שהכתוב מתיר לעבוד עבודה אבל לא אוסר יציאתו אחר המטה].

ב. כן 'לא יחלל את מקדש אלהיו' כפי הלשון הזה [שרש"י מביא] אינו אלא לומר שאין עבודתו מחוללת וללמד שההדיוט שעבד אונן חלל ואם כן הכתוב הזה שלילות [שעבודתו כשרה] ולא אזהרה [איסור שלא יחלל את המקדש ה'] ובעלי ההלכות מנאוהו בלאוין בהלכות פסוקות ובהלכות גדולות.

ג. ועוד שכבר כתבתי (לעיל יו) הברייתא שהיא שנויה בתורת כהנים (שמיני מילואים מב מג) ומפורש בה שהוא לאו גמור כדקתני 'ומפתח אהל מועד לא תצאו' (לעיל ח לג) יכול בשעת עבודה ושלא בשעת עבודה תלמוד לומר ומן המקדש לא יצא ולא יחלל אימתי אינו יוצא ואין מחלל הוא אומר בשעת עבודה וקתני אין לי אלא אהרן ובניו שנמשחו בשמן המשחה שאם יצאו בשעת עבודה חייבין מיתה מנין לכל הכהנים שבכל הדורות [ת"ל] כי שמן משחת ה' עליכם] והרי הוא לאו גמור אזהרה שלא יניח עבודה ויצא [מוכח שהוא לאו ואיסור גמור].

רבינו מביא מחלוקת בגמ' זכחים (טז)

אמרו אונן מנא לן דמחיל עבודה

רבי אלעאי

ת"ק

מהכא הן היום הקריבו את סחאתם ואת עולתם (לעיל י יט) אני הקרבתי מכלל דאי אינהו אקרבו שפיר וכו' [שאם בניו הכהנים הדיוטים היו מקריבים היה מחולל עבודתם].

דכתב ומן המקדש לא יצא ולא יחלל [כהן הדיוט] שלא יצא חלל [עבודתו].

מדוע לא למד כת"ק רובי אלעאי מאי טעמא לא אמר ומן המקדש לא יצא אמר לך מי כתיב הא אחר שלא יצא חלל, והענין לומר כי כיון שאמר הכתוב אזהרה בכהן גדול שלא יצא ולא יחלל העבודה בהניחו אותה אין לכהן הדיוט במשמע הזה שיחלל כשיעבוד [שהדיוק יכול להיות רק שכהן הדיוט אינו מחלל כשעזב העבודה וא"א לדיוק שאם עבד חילל]

רבינו ממאיר שלכאורה שפוטת ת"ק ראה לרש"י והנה יראה מזה בפשוטו כי על דעת הפירוש הראשון [ת"ק] הוא שלילות בכהן גדול שאינו מחלל עבודתו כלשון רש"י [שאו] אפשר לדיוק שכהן הדיוט שיצא חילל מכיון שאם הוא איסור א"א לדיוק שכהן הדיוט שיצא חילל רק שאינו מחלל כשעזב העבודה].

רבינו מביא ראייה לשיטתו שהכתוב לא בא לומר רשות להתיר העבודה לכה"ג

רבינו דוחה הראיה לרש"י מת"ק אבל מפני שהברייתא מפורשת שהוא אזהרה [איסור] נאמר שהם יסברו כי מאחר שאין האזהרה אלא בכהן גדול ומכלל שההדיוט יוצא ומניח העבודה מזה נלמד שהיא מחוללת ואילו היתה כשרה לא יתיר לו להניחה [מכך שכהן הדיוט יכול לצאת מהעבודה נלמד שהיא מחוללת באם עבד עבודה באנינות].

ומכאן ראייה [מהטעם מדוע אינו סובר כת"ק] עוד שאיננו רשות להתיר העבודה לכהן גדול ולהודיעו שאין עבודתו מחוללת בכך [כרש"י] כי היה יוצא מזה בודאי שכהן הדיוט מחלל אותה [שאם הלימוד הוא שלילות שהכה"ג אינו מוזהר אפשר לדיוק שכהן הדיוט מוזהר, אבל אם כרבינו שהלימוד הוא איסור לכה"ג לצאת א"א לדיוק לכהן הדיוט שיצא שחילל וכו'].

איזה טומאות שייך באהרן?

ובפרשת הטומאה בסמוך (כב ב) דבר אל אהרן ואל בניו ויגורו מקדשי בני ישראל כי יתכן שגם באהרן ארע טומאת המגע במת או בשרץ וכאשר בא להזכיר הצרעת והזב חזר ואמר (שם פסוק ד) איש איש מזרע אהרן כי לא יארע זה בגופו כי מלאך ה' צבאות הוא.

וַיִּלְכָּד וַיִּטְרַף לֹא יֵאָכֵל לְטִמְאָה קָה אָמַר ה' (כב ח)

מדוע נבבילה הזהיר באכילה ובשרצים הזהיר

בנגיעה?

בטומאות הנבלות הזהיר בהם [לשיטת רבינו עיין בחילוקי רבינו] דרך התראה באכילתן [משא"כ באכילת השרצים הזהיר שלא יגע בהם] והטעם כי בעבור שנפש האדם קצה באכילת השרצים ולא תקוץ בנבלה וטרפה הזהיר על הטומאה בהווה.

וַיִּדְבֹר אֶל אֶרְצוֹ וַיִּשְׁרָאֵל וַאֲמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי ה' אֲנִי וְיִקְרְאוּ אִתְּכֶם מִקְרָאֵי קִדְשׁ אֲפֹה הֵם מוֹעֲדֵי ה' (כג ט)

מה ענין פרשת המועדים לפרשת אמור אל הכהנים?

הזכיר המועדים כאן בתורת כהנים בעבור שהם ימי הקרבנות וירמוז אליהם כמו שאמר 'והקרבתם אשה לה' ואמר בסוף הפרשה (כג לו) 'אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש להקריב אשה לה' עולה ומנחה זבח ונסכים'

האם הקריבו קרבן מוסף במדבר?

אבל לא האריך לבאר המוספים שלא רצה שיהגו להם במדבר [רק] אחרי שמנה באי הארץ בחומש הפקודים וצוה לאלה תחלק הארץ (במדבר כג ט) ביאר המוספים כולם בפרשת פינחס שיעשו אותם בארץ מיד ולדורות ועל כן אמר ביום הכפורים (טו לד) 'ויעש כאשר צוה ה' את משה' שעשה כן במדבר [מוסף ביוהכ"פ].

מדוע הזכיר כבש העומר וכבשי עצרת

שלא עשה במדבר?

והזכיר בפרשה הזו כבש העומר וכבשי עצרת כי בידוע שלא ינהגו אלא בארץ שהן באים בגלל הלחם שאמר בו (כג י) כי תבאו אל הארץ וקצרתם את קצירה וגו' אבל הימים עצמם נוהגים מיד.

מדוע הזכיר שבת בכלל המועדים?

א. והזכיר השבת במועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש שגם הוא יום מועד נקרא אותו מקרא קדש ואחר כך הבדיל שאר המועדות ממנו. ב. והנה אמר מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש אלה הם מועדי במלאכת עבודה אבל השבת תשמרו לעשות אותה שבת שבתון מכל מלאכה שבעולם כי יזהיר בשבת פעמים רבות [בגלל חומרתו יזהיר בשבת פעמים רבות]. ג. וירמוז עוד בכאן כי גם בבואו [של שבת] באחד מן המועדים לא תדחה לעשות בה אוכל נפש.

ביאור 'במועדים'

א. ואמר אשר תקראו אותם במועדים כלומר באי זה יום מן השבוע שיגיעו בו כי השבת קבוע הוא ביום יבא לא נצטרך לקרוא אותו במועדי. ב. ועל דעת רבותינו (ת"כ פרשה ט ה) 'אשר תקראו אותם במועדים' רמז לעבורים [לעירב השנה] שתקראו אתם להם מועדים.

פ"י 'מקראי קודש'

א. וטעם מקראי קדש שיהיו ביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו כי מצוה היא על ישראל להקבץ בבית האלהים ביום מועד לקדש

אֲלֶמְנָה וְגֵרֹשָׁה וְחִלְלָה זֵנָה אֵת אִלָּהּ לֹא יִקַּח
כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמּוּי יִקַּח אִשָּׁה וְלֹא יִחַלֵּל זָרְעוֹ פְּעֻמּוֹ (כא ד טו)

מה יפנין מ'ולא יהלל זרעו בעמיו?

היום בפרהסיא בתפלה והלל לאל בכסות נקיה ולעשות אותו יום משתה כמו שנאמר בקבלה (בנחמיה ח י) לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם והנה 'מקרא קדש' מלשון קרואי העדה (במדבר א טו) אחרי כן יאכלו הקרואים (שמואל א ט יג) וכן על כל מכוון הר ציון ועל מקראיה (ישעיהו ד ה) המקומות שנקראים שם שיתקבצו בהם קרואי העדה.

ב. ואונקלוס (תרגום אונקלוס כג ב) עשאו מלשון אשר יקרא אתכם באחרית הימים (בראשית מט א) לשון מאורע בכל יום שיארעו תעשו אותם קדש.

ג. ורבותינו ז"ל אמרו (ספרי פנחס קמז) ארעם במאכל ובמשתה ובכסות נקיה כלומר שלא יהא חוקם אצלך חק שאר הימים אבל תעשה להם מקרא של קדש לשנותם במאכל ובמלבוש מחול לקדש וגם זה דעת אונקלוס [שהוא לשון מקרא]

דָּבָר אֶל קְנִי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פְּחַדְשֵׁי הַשְּׂמִיעִי
פְּחַדְשֵׁי לְחַדְשֵׁי יְהוָה לְכֶם שְׁמַעְתֶּן זְכָרֹן תִּרְוָעָה
מִקְרָא קִדְשֵׁי (כג כד)

ביאור 'שבתון'

א. אמרו רבותינו (שבת כד) שבתון עשה הוא והנה העושה מלאכה ב"ט עובר בלאו ועשה והשבת בו מקיים עשה ועל דעתם המועדות כולם הוקשו זה לזה כי לא נאמר שבתון בחג המצות ולא בעצרת.

ב. ידרשו 'שבתון' לשבות בו לגמרי אפילו מדברים שאינן מאבות מלאכות ותולדותיהן. וכן ראיתי במכילתא אחריתי דרבי שמעון בן יוחאי (יב טז) ששנו בה לשון אחר אין לי אלא מלאכה שחייבין על מינה חטאת מלאכה שאין חייבין על מינה חטאת מנין כגון לא עולין באילן ולא רוכבים על גבי בהמה ולא שטין על פני המים ולא מספקים ולא מטפחין תלמוד לומר כל מלאכה אין לי אלא ברשות במצוה מנין שאין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין ואין מגביהין תרומה ומעשרות תלמוד לומר שבתון שבות. ואלו הברייתות חלוקות בלשונן ובמדרשיהן שמה לדבר אחד נתכוונו להביא אסמכתא לשבות דרבנן.

רבינו

ועל דעת רבותינו (קידושין עח.) הוא לאו שני [לאו נוסף על 'לא יקח'] וכך אמרו קדש ובעל לוקה שתיים אחת משום לא יקח ואחת משום לא יחלל ואמרו בעל ולא קדש לוקה משום לא יחלל והנה הם שני לאוין ונדרש להם גם כן כטעם קדש ולא בעל אינו לוקה מה טעם לא יקח משום לא יחלל אם כן פירושו 'את אלה לא יקח כי אני מזהירו בלא יחלל זרעו' [ועיקר האיסור הוא בלא יחלל זרעו].

לרבינו מניין נלמוד שזרע מן הפסולות חלל

ומאלינו נלמוד שהזרע מן הפסולות הוא מחולל [מהא שהתורה אסרה בלאו שלא יחלל זרעו מוכח מאליו שאם עבר חילל זרעו].

כִּי כָּל אִישׁ אֲנָרְ הוּא מוּם לֹא יִקְרָה אִישׁ עֹר אוֹ פֶּסֶח אוֹ חָרָם אוֹ גֵרוּעַ (כא יח)

מהו 'חרם'?

רבינו

ובתורת כהנים (פרשה ג ז) ובגמרא דבכורות (מג) שנינו חרום שחוטמו שקוע חוטמו בלום חוטמו סולד חוטמו נוטף מניין תלמוד לומר או חרום.

אבא יוסי אומר אין חרום אלא הכוחל שתי עיניו כאחת אמרו לו הפלגת אע"פ שאינו יכול לכחול שתי עיניו כאחת

רבינו מפאר הלשון 'חרום'

ולשון 'חרום' מלשון כל חרם אשר יחרם (לקמן כו ט) והחרמתי את עריהם (במדבר ב) שענינו חרבן ויקרא חרום כי החוטם הדרת פנים כמו שאמרו (יבמות קכ.) אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם ואשר אין חוטמו כתאר בני האדם צורתו חרבה.

וַיִּזְרוּ מִקְדְּשֵׁי הַנֵּי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִחַלְלוּ אֵת שֵׁם קְדְשֵׁי אֲנָרְ הֵם מִקְדְּשֵׁי לִי אֲנִי ה' (כב ט)

ביאור 'אשר הם מקדישים ל' הנאמר בסוף הפסוק

רבינו

א. יאמר הכתוב ויזרו ויזרוו מקדשי בני ישראל ולא יחללו בהם את שם קדשי ואשר הם מקדישים ל' שלא יחללו את אשר אהרן ובניו עצמם מקדישים ל' רבינו מפאר ראייה לדבריו בתורת כהנים (פרשה ד א) כך הוא נדרש ויזרוו מקדשי בני ישראל על קדשי בני ישראל חייבים משום פיגול נותר וטמא ואין חייבים על קדשי גוים משום פיגול נותר וטמא קדשי ישראל אין לי אלא קדשי ישראל קדשי עצמן מנין תלמוד לומר אשר הם מקדישים ל' אני ה' לרבות את כולם ולא הוזכר שם סרוס המקרא כלל ב.על דרך האמת אשר הם מקדישים ל' אני ה' שלא יחללו השם המקודש לו כי שמו במקדש ה' וכבר רמזתי זה בפרשת ויקחו לי תרומה.

ויזרוו אין נזירה אלא פרישה וכן הוא אומר ויזרוו מאחרי' (יחזקאל יד ז) 'נזרו אחור' (ישעיהו א ד) 'פרשו מן הקדשים בימי טומאת ויזרוו מקדשי בני ישראל אשר הם מקדישים ל' ולא יחללו את שם קדשי סרוס המקרא ודרשהו [שהכתוב מדבר מקדשים המוקדשים ע"י ישראל]

אשר הם מקדישים ל' לרבות קדשי כהנים עצמן.

רבינו מקשה על רש"י

אם נפרש 'אשר הם מקדישים ל' ככהנים עצמן אין צורך לסרוס הוזה [שלפ"ז הכתוב איירי ב' מיני קדשים גם קדשים מישראל וגם קדשי כהנים].

יחללו השם המקודש לו כי שמו במקדש ה' וכבר רמזתי זה בפרשת ויקחו לי תרומה.

נִבְלָה וְטִרְפָּה לֹא יֵאָכֵל לְטִמְאָה קָהּ אֲנִי ה' (כב ח)

מה אוסרת התורה כאן?

רבינו

נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה יאמר שיוהר מאכילת נבלה וטרפה שלא יטמא בה ויצטרך להנזר מן הקדשים ולא יאכל בהם עד שירחץ בשרו במים ובא השמש וטהר. מקרא זה שאיירי בטומאות נבלות. בעבור שהזכיר טומאת האדם לכל טומאותיו כי הזכיר הצרעת והזבוב שיכלול הזכר והנקבה וטומאת המת ושכבת הזרע והשרץ חזר להזהיר מן הקדשים בטומאת הנבלות והזהיר בהם דרך התראה באכילתן. והנה הזכיר כאן כל הטומאות כולם כי הבהמה הטמאה אחר שאמר שאין לה חשיטה כאשר פרשתי בסדר ויהי ביום השמיני (יא כד) הנה היא בכלל נבלה וזה דרך פשוטו. 'הטריפה' הנזכרת כאן טריפת הארי והדוב שהמית אותה בשדה כי מחיים לא תטמא [ורק לאחר מיתה מטמאה] ונקראת טרפה אפ"י שמתה כי מעת שתטרף בהמה מן הארי תקרא טריפה בין מחיים בין לאחר מיתה.

רש"י

נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה לענין הטמאה הוזהיר כאן שאם אכל נבלת עוף טהור שאין לה טומאת מגע ומשא אלא טומאת אכילה בבית הבליעה אסור לאכול בקדשים. רבינו מבאר לרש"י מניין נלמוד טומאות שאר נבלות ובטומאת שאר נבלות ריבו אותם בת"כ (פרק ד ד) 'אשר יגע בשרץ' (לעיל כב ה) אין לי אלא השרץ מנין לרבות את הנבלה תלמוד לומר 'בכל'. [לא הוזהיר הכהנים באכילת נבלות רק באזהרה לכל ישראל] מדוע הוזהיר הכהנים באכילת נבלה מהו 'הטרפה' הנזכרת? וצריך לומר 'טרפה' מי שיש במינו טרפה יצא נבלת עוף טמא שאין במינו טרפה שאינה מטמאת בבית הבליעה [שהרי א"א לומר טרפה כפשוטו שהכתוב איירי רק בטומאת נבלת עוף טהור].

ג. אבל פירוש 'שבתון' כך הוא שתהיה לנו מנוחה מן הטורח והעמל כמו שביארנו שנצטוינו מן התורה להיות לנו מנוחה ב"ט אפילו מדברים שאינן מלאכה לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתכות ולמלא החביות יין ולפנות הכלים וגם האבנים מבית לבית וממקום למקום ואם היתה עיר מוקפת חומה ודלתות נעולות בלילה יהיו עומסים על החמורים ואף יין וענבים ותאנים וכל משא יביאו ביי"ט ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשלחנים על שלחנם והזוהבים לפניהם והיה הפועלים משכימין למלאכתן ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהן והותרו הימים הטובים האלו ואפילו השבת עצמה שבכל זה אין בהם משום מלאכה לכך אמרה תורה "שבתון" שיהיה יום שביתה ומנוחה לא יום טורח וזהו פירוש טוב ויפה והוא ענין הגון וטוב מאד.

וְכָל זֶר לֹא יֹאכַל קִדְשֵׁי תְנוּפְהָ פֶּהּ וְשֹׁכֵר לֹא יֹאכַל קִדְשֵׁי (כב ז)
וְלֹא יִחַלְלוּ אֶת קִדְשֵׁי גְּנִי וְיִטְרְאוּ אֶת אֶטְרֵי יְרִימוֹ, לֵה' וְהִטְּאוּ אוֹתָם עֹון אֲטָמָה גְּאֹכְלָם אֶת קִדְשֵׁיהֶם פִּי אִנִּי ה' מְקַדְּשָׁם (כב טו טז)

ביאור המקראות

רש"י	רבינו
לא יאכל קודש בתרומה הכתוב מדבר שכל הענין דבר בה. ולא יחללו להאכילם לזרים והשיאו אותם את עצמם יטענו עון באכלם את קדשיהם שהובדלו לשם תרומה וקדשו ונאסרו עליהם, ואונקלוס שתרגם 'במיכלהון בסואבא' שלא לצורך תרגמו כן [שאינו מדבר בטומאות אלא בתרומה לזרים] והשיאו אותם זה אחד משלשה אתים שהיה רבי ישמעאל דורש בתורה שמדברים באדם עצמו, וכן 'ביום מלאת ימי נזרו יביא אתו' (במדבר ו יג) הוא יביא את עצמו, וכן 'ויקבר אתו בגי' (דברים לו ו) הוא קבר את עצמו, כך נדרש בספרי. רבינו מקשה על רש"י	א. אבל טעם הכתוב כי 'בני ישראל' נמשך למעלה [על האיסור לאכול תרומה לזרים] ולא יחללו בני ישראל את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' והוא אזהרה שנית בור שלא יאכל קדש בעבור שירצה להזכיר בו העונש ואמר והשיאו את עצמם וגו' כאשר יאכלו את קדשיהם. ב. ורבותינו דרשו מפני יתורו באוכל טבל אמרו (סנהדרין פג.) מנין לאוכל טבל שהוא במיתה שנאמר ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' בעתידין לתרום הכתוב מדבר ויליף חלול חלול מתרומה. ג. אבל בת"כ (פרק ו ח-י) מצאתי ולא יחללו להביא את הסך ואת השותה את קדשי בני ישראל על קדשי בני ישראל חייבין קרן וחומש ואין חייבין על קדשי גוים קרן וחומש יכול יהו חייבין על התרומה שבטבל תלמוד לומר את אשר ירימו לה' על המורם הם חייבים ואין חייבין על התרומה שבטבל והשיאו אותם עון אשמה מלמד שאף על הטבל חייבין מיתה. רבינו מקשה על פי"ג
א. ולא הבינותי דעתו כי יראה מדבריו שזה הלאו אזהרה בכהנים הוא שלא יאכילו התרומה לזרים ואם כן ראוי שנפרש שיהיה 'והשיאו אותם' כנוי לישראל [שמשאיים העון לישראל] שיטעונו הכהנים לישראל עון אשמה כאשר יאכלו הקדשים ולמה הוצרך רבי ישמעאל לדרשו 'בעצמם' (ספרי נשא לב) [כמו שרש"י הביא לעיל]. ב. ועוד שלא הוזכר זה הלאו בתלמוד אלא הוא אסור לעשות כן כבשאר כל האיסורים [שאינו לאו מיוחד לכהן להאכיל לישראל תרומה יותר מהאיסור של 'לפני עור לא תתן מכשול'].	וזה אינו כדרך הגמרא [שלמדנו שאוכל אבל במיתה שנאמר 'ולא יחללו את קדשי בני ישראל' ובעתידין לתרום הכתוב מדבר וכנ"ל] רבינו מבאר לפי פי"ג 'מהיכן ידעינן הסוכה והשותה' אלא שאני אומר רבוי הסך והשותה אסמכתא כי שתייה בכלל אכילה וסיכה מדרבנן.

פִּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן מְקַרָּא קִדְשֵׁי יְהוָה לְכֶם כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ
וְהִקְרַבְתֶּם אֵשָׁה לֵה' טָהֵר יָמִים פִּיּוֹם הַטְּהִיבִי מְקַרָּא קִדְשֵׁי כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ (כג ז ח)

מהו 'מלאכת עבודה'?

רש"י	רבינו	רבינו חננאל
מלאכת עבודה אפילו מלאכות החשובות לכם עבודה וצורך שיש חסרון כיס בבטלה שלהם, כגון דבר האבד. כך הבנתי מתורת כהנים דקתני יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה וכו'. רבינו מקשה על רש"י	א. אבל פירוש 'מלאכת עבודה' כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש כענין שנאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך (שמות כ ט) ובכל עבודה בשדה (שם א יד) ומלאכה שהיא באוכל נפש היא מלאכת הנאה לא מלאכת עבודה וזה מתבאר בתורה כי בחג המצות שאמר תחילה (שמות יב טז) כל מלאכה לא יעשה בהם הוצרך לפרש אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם פירוש 'מלאכת עבודה' מלאכה המשתמרת לעבודת קנין כגון זריעה וקצירה וחפירה וכיוצא בהם אבל אוכל נפש אינה מלאכת עבודה זה לשונו.	וכתב רבי חננאל כל מלאכת עבודה מגיד שאינו מתיר אלא במלאכת אוכל נפש כדכתיב בענין הזה במקום אחר וביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם ומפני שמזכיר שם 'כל מלאכה' הוצרך לפרש אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם פירוש 'מלאכת עבודה' מלאכה המשתמרת לעבודת קנין כגון זריעה וקצירה וחפירה וכיוצא בהם אבל אוכל נפש אינה מלאכת עבודה זה לשונו.
א. ואיננו נכון כלל כי מה טעם שיאמר הכתוב לא תעשה מלאכת דבר האבד ויבאו שאר המלאכות מק"ו. ב. א"כ 'שיש טעם לכתוב באופן כזה' ראוי שיאמר אף בשבת כן. ג. ועוד שא"כ הרי חולו של מועד רמוז בתורה שמותר בדבר האבד והם אמרו (תניינא יח) לא מסרה הכתוב אלא לחכמים שאין בתורה רמז איזו מלאכה מותרת ואיזו מלאכה אסורה. ד. ולשון 'עבודה' כולל הוא כל המלאכות והשמושים עובד אדמתו ישבע לחם (משלי יב יא) ועבדך שש שנים (דברים טו יח) ועבדת את אויביך (שם כח מה) ואינו משמש בשום מקום בדבר האבד בלבד שאם לא תעשה היום לא תעשה למחר.	לא תעשו לאסור כל מלאכה שאיננה אוכל נפש ולהודיע שאוכל נפש מותר בהן ולא יאמר הכתוב לעולם באחד מכל שאר ימים טובים 'כל מלאכה' ולא יפרש בהם היתר אוכל נפש כי 'מלאכת עבודה' ילמד על זה. ב. נראה לי כי 'עבודה' אצל רבותינו ז"ל טורח ועמל שאדם עובד בו לאחר מלשון עבודת עבד (כה לט) עבד עבדים יהיה לאחיו (בראשית ט כה) עבדו את כדורלעומר (שם יד ד) וכן עבודת עבודה ועבודת משא (במדבר ד מז) עבודת כל טורח שבאהל ועבודת משא בכתף ואם כן היה באפשר שמלאכות קלות שאדם עושה להנאת עצמו מותרת ואע"פ שאינה אוכל נפש ושיהיה אוכל נפש מרובה שהשמש עובד בו לרבו אסור ועל כן שאל מנין שההיתר הזה הוא באוכל נפש עד שנתיר כל אוכל נפש אפילו בטורח ונאסור כל שאר המלאכות שאפילו הקלות שבהם מלאכת עבודה איקרו תלמוד לומר מקרא קדש לגזירה שיהיה שם באה כל מלאכה לאיסור וכל אוכל נפש להתיר.	

דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר-תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדֵי:
אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר-תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם: (כג ב, ד)

מעשה חטה

רמב"ן

¹ רבינו מפרש כוונת הכתוב 'מקראי קדש', מלשון 'קרואי העדה', שיהיו ביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו, כי מצוה להקבץ בבית ה' ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפלה והלל. ומבואר בדברי רבינו דאיכא מצוה מן התורה להקבץ בבית ה' להתפלל ולומר הלל בימים טובים.

והנה ידוע מחלוקת הרמב"ם ורבינו (בספר המצוות) האם החיוב להתפלל מדאורייתא או מדרבנן. דעת הרמב"ם דתפילה דאורייתא דכתיב 'ועבדתם את ה' אלקיכם', ומפי השמועה למדנו שעבודה זו היא תפילה, שנאמר ולעבדו בכל לבבכם, אמרו חכמים איזה עבודה שבלב זו תפלה. אמנם רבינו חולק וס"ל דתפילה הוא מדרבנן, ורק בעת צרה התפילה מדאורייתא, וזהו כענין שנאמר (במדבר י ט) 'וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורך אתכם והרעתם בחוצרות ונזכרתם לפני ה'א'.

אמנם לפי האמור כאן דעת רבינו, דאיה"ב בימות החול ליכא מצוה מה"ת להתפלל. אמנם בימים טובים איכא מצוה מה"ת להתפלל. וכן מבואר להדיא בבית יוסף (או"ח סימן תפז) ובפמ"ג (משב"ז סימן תצ ס"ק ב) וז"ל הפמ"ג "והנה טעם מקרא קדש עיין בית יוסף (סימן תפז) בשם הרמב"ן ז"ל פרשת אמור דתפלה בחול דרבנן. ובי"ט יש לומר תפלה דין תורה להקבץ בית ה' לקדש היום בתפילה בפרהסיא".

אמנם לכאורה צ"ב מני"ל לרבינו ש'מקראי קדש' הכוונה שבימים טובים יש מצוה להקבץ בבית ה' ולהתפלל שם ולומר הלל. הרי חז"ל דורשים 'מקראי קדש', שביית דין קובעים מתי יהיה ראשי חדשים והמועדים, שע"י קידוש החודש נקבע זמנם של המועדים. אפשר לומר דהנה כתוב כאן ב' פעמים 'מקראי קדש'. בפסוק ב', 'אשר תקראו אתם מקראי קדש'. ובפסוק ד' 'אלה מועדי ה' מקראי קדש'. והוקשה לרבינו למה כתוב עזה"פ (בפסוק ד') 'מקראי קדש'. לכן מפרש רבינו ש'מקראי קדש' השני, הוא מלשון 'קרואי העדה'. שביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו, כי מצוה להקבץ לקדש היום בפרהסיא בתפילה והלל.

² לכאורה קשה לפי דעת רבינו שהתפילה בימים טובים מצוה מן התורה. ממה דאיתא בגמרא (ראש השנה לד:) "ומצוה בתוקעין [תקיעת שופר] יותר מן המברכין [תפילה]. כיצד [אם יש לאדם אפשרות לילך לאחת מ] שתי עיירות, באחת תוקעין [בשופר, ואינם יודעים להתפלל] ובאחת מברכין [ולא תוקעין, לפי שאין השופר מצוי שם], הולכין למקום שתוקעין [ולא מתפללים], ואין הולכין למקום שמברכין [ולא תוקעין, ומקשה הגמרא]. פשיטא, הא [התקיעות] דאורייתא הא [התפילה] דרבנן", עי"ש. ומבואר בגמרא שהתפילה בראש השנה הוא רק מדרבנן.

ואפשר ליישב דדעת רבינו שרק כשיש סיבה להתאסף בשביל דבר אחר, כגון אמירת הלל בימים טובים, או תקיעת שופר בראש השנה, או מצוה של תשובה ביוה"כ"פ, אז יש מצוה מן התורה להתפלל. ולכן דעת רבינו שבעת צרה התפילה מה"ת, שכיון שנאספים לעשות תשובה, אז התפילה מה"ת. אבל להתאסף בשביל תפילה לבד, ליכא מצוה מן התורה. ולכן בימות החול שאין סיבה אחרת להתאסף, ליכא מצוה מה"ת להתפלל.

וכן מוכח מלשון רבינו שבכל מקום שנאמר 'מקרא קדש', ויש מצוה מן התורה להתפלל, יש עוד סיבה אחרת בשביל להתאסף. כמו שמפרש כאן 'בתפילה והלל', ובה כלול כל הימים טובים שאומרים הלל. ובראש השנה ויום הכפורים שאין אומרים הלל כתב רבינו (לקמן פרק כג פסוק כד) טעם אחר שנאמר 'מקרא קדש', וז"ל "ולא פירש הכתוב טעם המצוה הזאת, למה התרועעה, ולמה נצטרך זכרון לפני השם ביום הזה יותר משאר הימים, ולמה יצוה להיותו **מקרא קדש** כלל. אבל מפני שהוא בחדשו של יום הכפורים בראש החודש, נראה שבו יהיה דין לפניו יתברך כי במ ידיו עמים, בראש השנה ישב לכסא שופט צדק, ואחרי כן בעשרת הימים ישא לפשע עבדיו".

ולפי"ז א"ש מה דאמר הגמרא שהתפילה בראש השנה הוא מדרבנן, שהרי הגמרא מיירי במקום שמתפללין ואין תוקעין, דאלמלא היה גם תוקעים עם שופר, בוודאי היה צריכים להתפלל שם. ואז כשנאספים רק בשביל להתפלל התפילה באמת רק מדרבנן.

ודו"ק היטב